

**มุมมองต่อสถานการณ์ปัญหา
และความพยายามในการแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์ของในประเทศไทย พ.ศ. 2557-2558
ต่อกรณี ปัญหาค้ามนุษย์ด้านแรงงาน**

ภายหลังจาก กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาลดอันดับไทยจาก Tier 2 Watch List ไป Tier 3 ในรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ประจำปี 2557 ซึ่งเท่ากับเกาหลีเหนือ อิหร่าน มาเลเซีย รัสเซีย ซิมบับเว โดยระบุไทยเป็นต้นทาง-ปลายทาง ทางผ่านค้ามนุษย์ ค่าประเวณี บังคับใช้แรงงานโดยเฉพาะภาคประมง ละเมิดแรงงานข้ามชาติ (พม่า กัมพูชา ลาว) ซึ่งทางการไทยยังแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่ได้ภายใน 2 ปีที่ผ่านมา จึงถูกปรับลดลงไปอยู่ Tier 3 รั้งท้ายสุด

ปัจจุบันแม้ว่า รัฐบาลไทยจะเร่งดำเนินการใช้กฎหมายอย่างเข้มข้น มีการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์และมีความเข้มข้นต่อเนื่องในการแก้ปัญหาค้ามนุษย์และเน้นการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันทุกรูปแบบอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ รวมถึงการจัดทำรายงานสรุปผลการแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์เพื่อเสนอต่อรัฐบาลสหรัฐฯ ในช่วงก่อนรัฐบาลสหรัฐฯ จะออกรายงานการค้ามนุษย์อีกครั้งในช่วงเดือนมิถุนายน 2558 นี้ แต่ยังมีประเด็นที่น่าสนใจติดตามเป็นอย่างยิ่ง กรณีปัญหาค้ามนุษย์ด้านแรงงาน

จากการทำงานของเครือข่ายปฏิบัติการต่อต้านการค้ามนุษย์ หรือ Anti Human Trafficking in Thailand (ATN) และ มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) มองเห็นสภาพการณ์ปัญหา และจากการเฝ้าติดตามการทำงานของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และรวมถึงการได้ร่วมลงมือปฏิบัติการดำเนินการช่วยเหลือผู้ตกเป็นผู้เสียหายจากการถูกค้ามนุษย์ และการช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพในกรณีที่เป็นแรงงานข้ามชาติ และแรงงานลูกเรือประมงไทย ตกเป็นเหยื่อจากการถูกค้ามนุษย์ โดยสรุปคือ

1. ประเทศไทยยังดำเนินการอย่างล่าช้า โดยเฉพาะในส่วนที่ระบุว่าเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนร่วมสมรู้ร่วมคิดในการค้ามนุษย์และความพยายามยังน้อยมากในการดำเนินคดีและพิพากษา ลงโทษเจ้าหน้าที่จ้องฉลในคดีที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์
2. ประเทศไทยยังขาดประสิทธิภาพหรือความพยายามในการดำเนินคดีและพิพากษา ลงโทษผู้กระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ รวมทั้งผู้ที่ทำให้เหยื่อต้องถูกบังคับใช้แรงงานในภาคธุรกิจการค้าและการส่งออกของไทย
3. ประเทศไทยให้ความสำคัญในระดับปานกลางต่อสิทธิและความปลอดภัยของแรงงานที่เสี่ยงและหรือตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์
4. ประเทศไทยมีความล่าช้าในการสอบสวนคดีอาญากรณีที่การสอบสวนการใช้แรงงาน บังคับใช้แรงงาน และค้ามนุษย์ ซึ่งรวมถึงกรณีที่นายจ้างหรือนายหน้าจัดหาแรงงานบังคับหนี้อย่างมีนัยสำคัญ
5. ประเทศไทยยังให้ความสำคัญน้อยมากกับบทบาทที่สำคัญและการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติ และองค์กรที่ทำงานแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์ไทย ขณะเดียวกันในกรณีการดำเนินการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการถูกค้ามนุษย์ในกลุ่มเปราะบางพิเศษ กลุ่มคนข้ามชาติ ส่วนใหญ่ การเข้าถึงและสามารถช่วยเหลือได้เกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชนเสียเป็นส่วนใหญ่
6. ในกรณีแรงงานข้ามชาติที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการถูกค้ามนุษย์ ยังขาดกลไกล่ามภาษา ที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น หน่วยงานรัฐต้องมีล่ามที่มีหน้าที่คุ้มครองแรงงานข้ามชาติอย่างจริงจัง

7. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องด้านการทำงานแก้ไขปัญหาค้ำมนุษย์ ขาดการทำงานเชิงรุก ยังมุ่งเน้นการทำงานเชิงรับ ซึ่งทำให้ขาดประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ตกเป็น ผู้เสียหายจากการถูกค้ำมนุษย์
8. การทำงานเชิงรับของหน่วยงานภาครัฐในส่วนของ "การบริหารจัดการ การคุ้มครอง ช่วยเหลือ ดำเนินการทางด้านคดีความ ต่างชาติวิพากษ์ว่ามีแต่ความล่าช้า ยืดเยื้อ ขาด และไม่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายและครอบครัว นี้ยังไม่นับเรื่อง การนำไปสู่ คดีความและ การบังคับใช้กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
9. กระบวนการและคุ้มครองช่วยเหลือเหยื่อการค้ำมนุษย์ขาดการมีส่วนร่วมและทำความเข้าใจกับครอบครัวและชุมชน(กรณีเหยื่อที่เป็นคนไทย)
10. ประเทศไทยใคร่ครวญและต้องคิดกระบวนการทัศนคติใหม่ เรื่อง "การคุ้มครองเหยื่อหรือ ผู้เสียหายจากการถูกค้ำมนุษย์ และแม้ไม่ใช่ค้ำมนุษย์ก็ตาม อาจถูกละเมิดสิทธิเรื่องอื่น ต้องดูแลให้มีทิศทาง คนทำงานต้องชัดเจนเรื่องการ คุ้มครอง มีชี้แจงเฉพาะการคุ้มครอง ผู้เสียหายจากการถูกค้ำมนุษย์เท่านั้น กรณีคนไทยที่เดินทางไปทำงานยังต่างแดน มองเห็นชัดเจนต่อเรื่องนี้ ซึ่งอนาคต แนวการปฏิบัติที่ดีต่อผู้ประสบปัญหาและผู้เสียหาย จากการถูกค้ำมนุษย์ ให้เป็นรูปแบบและชัดเจนต่อการปฏิบัติที่คำนึงศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์มากขึ้น
11. กรณีผู้เสียหายจากกระบวนการค้ำมนุษย์ในเรือประมง ในกระบวนการสอบคัดแยก มีความพิเศษของปัญหา และจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะงาน และ สภาพการทำงาน ซึ่งผู้ที่สัมภาษณ์มีความเข้าใจและไม่เพียงพอ
12. ระบบกลไกในการเข้าถึงการคุ้มครองกรณีเป็นเหยื่อในต่างประเทศนั้นยังความใส่ใจเรื่อง ความปลอดภัยของเหยื่อเป็นสิ่งสำคัญ และการประสานงานเพื่อให้เหยื่อมีความรู้สึกปลอดภัย และไว้วางใจยังไม่มีในกรณีเหยื่ออยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉิน
13. กรณีลูกเรือประมงในประเทศอินโดนีเซียที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ และ ถูกกระทำความรุนแรง ถูกข่มขืนเป็นเวลายาวนานหลายปี (5-20 ปี) ขาดระบบและ แผนในการจัดการปัญหาที่ชัดเจนในการคุ้มครอง และให้ความช่วยเหลือ กรณีผู้ประสบ ปัญหา และขาดการเยียวยา
14. ขาดหน่วยงานเฉพาะกิจในการให้ความช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน และในกรณีที่พบผู้ ประสบปัญหาจำนวนมากในต่างประเทศ (ลูกเรือประมงอินโดนีเซีย) เหยื่อจากสถาน ประกอบการเรือไทยในประเทศไทย ได้แก่ ไทย พม่า และกัมพูชา ทั้งนี้ยังไม่มีแนวทาง ที่ชัดเจนในการที่จะแสดงความรับผิดชอบของภาครัฐ และจะผลักดันให้เกิดการแก้ไข ปัญหาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจาก ผู้เสียหายและผู้ได้รับผลกระทบมี หลายประเทศ

ข้อเสนอต่อรัฐบาลไทย สถานิติบัญญัติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ สถานประกอบการ และ อุตสาหกรรมประมงไทย และนอกร้านน้ำไทย

1. ต้องเร่งแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วนต่อกรณีสถานการณ์ปัญหาใน 14 ข้อข้างต้น
2. ต้องเร่งพิจารณาออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายให้มีโทษหนักขึ้น ทั้งอาญา และทาง แพ่ง
3. ต้องเร่งพิจารณาอย่างเร่งด่วนในการให้แก้ไขกฎกระทรวงแรงงานฉบับที่ 10 ว่าด้วยการ ใช้แรงงานในเรือประมงและเรือที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ให้ ผู้ประกอบการหรือนายจ้างต้องทำหนังสือสัญญาว่าจ้างที่ชัดเจน โดยระบุการทำงาน อัตราค่าจ้าง ระยะเวลาจ้าง รวมถึงระเบียบ รายละเอียดการทำงานต่างๆ ที่ว่าจ้างต่อผู้ที่ ถูกจ้าง และผู้ว่าจ้างกับผู้ถูกจ้างต้องรับรู้ชื่อสกุล ที่อยู่ และผู้ถูกจ้างต้องรู้ชื่อสกุล ที่อยู่

ชื่อบริษัทของผู้ว่าจ้าง ที่ถูกต้อง โดยมีหน่วยงานรัฐ หรือหน่วยงานพิเศษที่จัดตั้งขึ้นมา
รับรอง

4. ผู้ประกอบการหรือนายจ้างต้องมีสวัสดิการ และอุปกรณ์ความปลอดภัยให้กับผู้ถูกจ้างทุกคน
5. ผู้ประกอบการต้องทำการว่าจ้างอย่างถูกกฎหมายโดยไม่มีค่าหัวหรือค่าจัดหา และมีเวลาทำงานอย่างชัดเจน
6. ต้องเร่งพิจารณาออกกฎหมายบังคับให้ผู้ประกอบการที่จะนำรัฐบาลต้องออกกฎหมายบังคับผู้ประกอบการประมงที่จะนำบุคคลออกจากนอกราชอาณาจักรไทยทุกคน ต้องมีหน่วยงานของรัฐสัมพันธ์ถึงความยินยอมที่จะไปทำงานนั้นๆ หรือไม่ ก่อนให้ออกจากราชอาณาจักรไทยโดยหน่วยงานรัฐรับรอง
7. ต้องเร่งพิจารณาตั้งหน่วยงานเฉพาะพิเศษที่ช่วยเหลือแรงงานที่อยู่นอกราชอาณาจักรไทย โดยที่ญาติและผู้ออกนอกราชอาณาจักรสามารถติดต่อขอความช่วยเหลือได้โดยตรง
8. การช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพสำหรับ “คนตกเรือ” และส่วนหนึ่งเป็น “ผู้เสียหายจากการถูกค้ำมนุษย์” ต้องจัดให้มีระบบการจัดการที่ดี มีกระบวนการช่วยเหลือเยียวยาคนสองกลุ่ม และครอบครัวโดยเน้นผู้ประสบปัญหาเป็นศูนย์กลาง
9. กรณีการดำเนินการช่วยเหลือด้านกฎหมายและคดีความ ต้องมีการบูรณาการร่วมทั้งภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนสนับสนุนดำเนินการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการถูกค้ำมนุษย์
10. พิจารณาทบทวนการบริหารจัดการระบบ “กองทุนค้ำมนุษย์” ใหม่ ให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาที่แท้จริง และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมมากกว่าที่ดำเนินการในปัจจุบัน ซึ่งขณะนี้รัฐบาลไทยจะมีการเพิ่มงบประมาณกองทุนเป็นสองเท่าตัวจากปี 2557 ประมาณ 400 กว่าล้านบาท จากติดตามสังเกตไม่เห็นตัวชีวิตที่สามารถชี้ชัดได้ว่า เกิดจากความสำเร็จการแก้ไขปัญหาค้ำมนุษย์ที่เกิดจากกองทุนค้ำมนุษย์เป็นการเฉพาะ หากเกิดจากปัจจัยอื่นที่รัฐไม่ได้ให้ความสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ต่อประเด็นการค้ำมนุษย์ในรูปแบบอื่นๆ ที่น่าสนใจอันดับรองลงมาคือ การบังคับค่าประเวณี และค้ำมนุษย์ในกลุ่มผู้หญิง และเด็ก ยังมีความรุนแรงในสถานการณ์ปัญหาและสำคัญที่สุด “สวย คอรัปชั่น” คือจุดอ่อนการแก้ไขปัญหาค้ำมนุษย์ในทุกรูปแบบของประเทศไทย

วันนี้ ยังเชื่อว่า การแก้ไขปัญหาของรัฐเป็นเพียงแค่การเริ่มต้น มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบไม่มากนัก การกระตุกเตือนหน่วยงาน เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องให้มีหน้าที่บทบาทเชิงรุก มีการปฏิบัติการทำงานอย่างจริงจัง และความกล้าหาญในทางวิชาชีพ และไม่เกี่ยวข้องกับระบบ “สวย” นี้คือ เรื่องแรกที่รัฐบาลไทย ต้องการจัดการอย่างเร่งด่วน

ขอขอบคุณ

นายสมพงศ์ สระแก้ว
มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN)
ฉบับปรับปรุง
1 กุมภาพันธ์ 2558